**คอลัมน์ คิดเป็นเห็นต่าง: แก้คอร์รัปชั่นด้วย Collective Action (1) - โพสต์ทูเดย์ ฉบับวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2559**

กิตติเดช ฉันทังกูล ผู้ประสานงาน โครงการแนวร่วมปฏิบัติของภาคเอกชนไทยในการต่อต้านการทุจริต (CAC)
kittidej@thai-iod.com

ดังคำกล่าวที่ว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม หากอยู่โดดเดี่ยวเพียงลำพังย่อมไม่อาจเกิดสิ่งที่เรียกว่าอารยธรรมขึ้นมาได้ เพราะอารยธรรมย่อมเกิดจากความร่วมมือร่วมใจสร้างสรรค์สิ่งที่มนุษย์ในสังคมเห็นว่าดีและสามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคมเดียวกันได้ จึงจะให้ความร่วมมือร่วมคิดร่วมทำ จนเกิดเป็นผลปรากฏขึ้นในหน้าประวัติศาสตร์ ความร่วมมือพร้อมใจเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่มีรวมกันนั่นเอง คือหัวใจของวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์

รูปแบบความร่วมมือเป็นกลไกหลักของสังคมมนุษย์ที่สามารถพบเห็นได้ทุกแห่ง โดยอาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับบริบทของความร่วมมือนั้น ถ้าเรียกกันแบบเป็นทางการหน่อยก็อาจจะเรียกว่า คณะกรรมการ หรือคณะทำงาน ถ้าเป็นแบบชาวบ้านมักตั้งชื่อ เช่น สมัชชา ภาคี เครือข่าย กลุ่มพันธมิตร หรือ แนวร่วม ฯลฯ แต่ไม่ว่าจะเรียกชื่ออะไรก็ตามรูปแบบความร่วมมือทุกรูปแบบต่างมีปัญหาและข้อจำกัดในตัวของมันเองอยู่เสมอ

ในระดับสากล แนวคิดเรื่องการสร้างความร่วมมือถูกกล่าวถึงอย่างเป็นทางการครั้งแรกในหนังสือของ Mancur Olson ชื่อ "The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups" (1965) หนังสือเล่มนี้ได้พูดถึงเรื่องความร่วมมือไว้ว่า ความร่วมมือของกลุ่มคนใดก็ตามที่มีเป้าหมายรวมตัวกันเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมักขาดประสิทธิภาพ เพราะจะมีพวกมือไม่พายหรือแปลงเป็นเหาฉลามมาเกาะขอแบ่งส่วนบุญส่วนกุศลจากการกระทำของกลุ่มนั้นอยู่เสมอ (Free-Rider)

สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะคนในกลุ่มมักจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนก่อนประโยชน์ส่วนรวม (ซึ่งไม่ได้บอกว่าเรื่องนี้ผิดหรือถูก) เพราะการจะขับเคลื่อนผลักดันให้เกิดประโยชน์ส่วนรวมได้ต้องอาศัยการลงทุน (เวลา เงิน แรงงาน) ที่ไม่มีใครอยากจ่ายคนเดียว แต่ทุกคนอยากจะหาทางใช้ประโยชน์จากผลงานที่เกิดขึ้นตามความต้องการของตนเอง และที่สำคัญขนาดของกลุ่มความร่วมมือมีผลต่อการตัดสินใจอย่างเหมาะสม

หรือหากจะพูดให้ชัดคือทุกคนอยากได้รับสิ่งที่ดีกว่าเดิมโดยที่ตนเองออกแรงน้อยที่สุด ดังนั้นอุปสรรคของความร่วมมือจึงเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของมันเอง

ในทศวรรษที่ผ่านมา คำว่า Collective Action ได้รับความนิยมมากขึ้น และกลายเป็น Key word ที่ติดปากบรรดานักขับเคลื่อนต่อต้านคอร์รัปชั่นกันทั่วโลก เพราะเชื่อว่าวิธีการนี้จะเป็นทางออกของปัญหาคอร์รัปชั่นที่สั่งสมมานานและสอดรับกับมโนสำนึกที่ว่า "คอร์รัปชั่น เป็นปัญหาที่ทุกคนต้องช่วยกันแก้" นอกจากนี้การสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่มคนในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมยังเป็นพื้นฐานของหลักการมีส่วนร่วม (ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ) และหลักความโปร่งใสอีกด้วย

Collective Action แปลเป็นไทยน่าจะใกล้เคียงกับคำว่า "แนวร่วมปฏิบัติ" ดังที่ปรากฏในชื่อของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมต่างๆ ที่มักหยิบยกคำว่า "แนวร่วม" มานำหน้าชื่อกลุ่มของตนเองและเชื่อมด้วยคำว่า "ต่อต้าน" บางสิ่งบางอย่างที่คนกลุ่มนั้นเห็นว่าต้องต่อต้านและเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม

ที่มาของแนวคิดการใช้วิธีแบบแนวร่วมปฏิบัติเพื่อใช้ต่อสู้กับคอร์รัปชั่นนั้น มีต้นทางจากข้อเสนอของ world Bank ที่รวบรวมแนวคิดจัดทำเป็นข้อแนะนาชื่อว่า "Fighting Corruption Through Collective Action : a Guide for Business" (2008) แต่ข้อเสนอแนะที่ว่านี้ยังไม่มีผลสรุปว่าใช้ได้ผลจริงหรือไม่

นอกจาก world Bank แล้วก็ยังมีนักคิดอย่าง ศ.ดร.โรเบิร์ต คลิดการ์ด ซึ่งเป็นอีกผู้หนึ่งที่เผยแพร่แนวคิดในเรื่องนี้เช่นกัน โดยเขาได้เขียนไว้ในหนังสือ "Public-private collaboration and corruption" (2012) และ Addressing Corruption Together (2014) ว่า Collective Action เป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและบริษัทเอกชน เพื่อให้ความร่วมมือกับรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชั่นเชิงระบบ เพราะการสร้างความร่วมมือนี้เองเป็นทางออกของปัญหา และจะช่วยทลายสมการคอร์รัปชั่นลงได้ โดยให้คนสองกลุ่มนี้เป็นหู เป็นตาให้รัฐบาล และเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลไกของคอร์รัปชั่นเชิงระบบในหน่วยงานรัฐที่พบ ทั้งนี้ ศ.ดร.คลิดการ์ดได้ยกตัวอย่างนายกเทศมนตรีของเมืองในประเทศฟิลิปปินส์และเวเนซุเอลาที่รับแนวคิดนี้ไปใช้ ซึ่งแม้จะยังไม่ปรากฏผลแน่ชัดว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด แต่พอจะสรุปได้ว่าแนวคิด Collective Action นี้ ได้มีผู้สนใจริเริ่มทดลองปฏิบัติกันจริงจังกันแพร่หลายไปทั่วโลก

อย่างไรก็ตาม มีการเดินหน้าเผยแพร่แนวคิดนี้และชักชวนให้ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชั่น จนองค์กรระหว่างประเทศอย่าง Basel Institute of Governance ได้ก่อตั้งเครือข่ายคนทำงานด้านนี้โดยเฉพาะ ในชื่อว่า B20 Collective Action Hub ซึ่งรวบรวมโครงการแนวร่วมปฏิบัติทุกรูปแบบจาก 13 ประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งนับรวมกันได้ 117 โครงการ โดยตัวอย่างโครงการ Collective Action ระดับสากลที่รัฐบาลไทยให้ความสนใจและขอสมัครเข้าร่วม ได้แก่

Construction Sector Transparency Initiative (CoST) ซึ่งมุ่งเน้นการเปิดเผยข้อมูลโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของรัฐตามแนวปฏิบัติการเปิดเผยข้อมูลในระดับสากล และมีผู้เชี่ยวชาญร่วมติดตามตรวจสอบข้อมูล

Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) เป็นความร่วมมือของกลุ่มบริษัทขุดเจาะทรัพยากรมาร่วมกันตั้งคณะกรรมการจัดทำมาตรฐานการเปิดเผยข้อมูลการเงินและสัญญาสัมปทานที่แต่ละบริษัทได้รับจากรัฐบาลของประเทศต่างๆ

สำหรับในประเทศไทย มีโครงการเดียวที่ร่วมอยู่ในเครือข่ายที่ว่านี้กับเขาด้วย นั่นคือ โครงการแนวร่วมปฏิบัติของภาคเอกชนไทยในการต่อต้านการทุจริต หรือ CAC ซึ่งในสัปดาห์หน้าจะเล่าให้ฟังถึงที่มาที่ไป ประสบการณ์การดำเนินงาน และปัญหาที่พบของโครงการ CAC ครับ